

**YAPONIYA TAJRIBASI ASOSIDA O‘ZBEKISTON TA’LIMIDA
EKOLOGIK MADANIYATNI SHAKLLANTIRISH**

Rayimova Nigina Bobo-nazarovna

Buxoro muhandislik- texnologiya instituti doktoranti

(O‘zbekiston)

nigina3033@gmail.com

+998906113033

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada Yaponiyaning ekologik ta’lim sohasidagi ilg‘or tajribasi tahlil qilinib, uni O‘zbekiston ta’lim tizimida ekologik madaniyatni shakllantirishda qo‘llash imkoniyatlari o‘rganilgan. Maqolada ekologik madaniyat tushunchasi, uning tarkibiy qismlari, Yaponiyadagi amaliy yondashuvlar va O‘zbekistondagi mavjud holat tahlil etiladi..

Kalit so‘zlar: Ekologik madaniyat, ekologik ta’lim, Yaponiya tajribasi, O‘zbekiston ta’lim tizimi, barqaror rivojlanish, ekologik tarbiya, atrof-muhitni muhofaza qilish.

АННОТАЦИЯ

В данной статье анализируется передовой опыт Японии в области экологического образования и исследуются возможности его применения в системе образования Узбекистана для формирования экологической культуры. Рассматриваются понятие экологической культуры, её составляющие, практические подходы в Японии и текущее состояние в Узбекистане. Автором предложены конкретные рекомендации по совершенствованию экологического образования в стране.

Ключевые слова : Экологическая культура, экологическое образование, опыт Японии, система образования Узбекистана, устойчивое развитие

ANNOTATION

This article analyzes Japan’s advanced experience in the field of environmental education and explores its applicability in the Uzbek education system to foster environmental culture. The paper discusses the concept and components of environmental culture, Japan's practical approaches, and the current state of environmental education in Uzbekistan. The author proposes specific recommendations for improving environmental education in the country.

Keywords: Environmental culture, environmental education, Japan’s experience, education system of Uzbekistan, sustainable development, environmental upbringing, environmental protection

Kirish

Bugungi kunda atrof-muhit muhofazasi va ekologik muvozanatni saqlash global miqyosda dolzarb masalaga aylanib bormoqda. Aholining ekologik ongini shakllantirish va ekologik madaniyatini yuksaltirishda ta'lim tizimi hal qiluvchi o'rinni egallaydi. Ayniqsa, bolalikdan boshlab tabiatga ehtiyotkorlik bilan munosabatda bo'lishni o'rgatish, yosh avlodni ekologik jihatdan yetuk shaxs sifatida tarbiyalash zarurdir.

Yaponiya – ekologik madaniyatni shakllantirishda ulkan yutuqlarga erishgan davlat sifatida e'tirof etiladi. U yerda ekologik tarbiya faqat darsliklarda emas, balki amaliy faoliyat va ijtimoiy hayot bilan uyg'un holda olib boriladi. Ushbu maqolada Yaponiyaning ekologik ta'limdagi ilg'or tajribasi tahlil qilinadi va O'zbekiston sharoitida uni tatbiq etish imkoniyatlari o'rganiladi.

Asosiy qism

1. Yaponiyada ekologik ta'lim tizimi

Yaponiya ekologik muammolarni hal qilish va ekologik ongni rivojlantirish borasida dunyodagi yetakchi davlatlardan biri hisoblanadi. Mamlakatda ekologik ta'lim davlat siyosati darajasida amalga oshiriladi va u maktabgacha ta'limdan tortib oliy ta'limgacha bo'lgan barcha bosqichlarni qamrab oladi. Ushbu yondashuv 1990-yillardan boshlab jiddiy tus olgan bo'lib, ayniqsa, 1993-yilgi **Atrof-muhit asosiy qonuni** qabul qilingach, ekologik ta'lim davlatning muhim vazifasiga aylandi¹.

Ekologik ta'limning asosiy maqsadi — yosh avlodga tabiatni asrash, resurslardan oqilona foydalanish va barqaror taraqqiyot tamoyillarini singdirishdan iborat. Yaponiya maktablarida ekologik ta'lim alohida fan sifatida o'qitilmaydi, balki u biologiya, geografiya, jismoniy tarbiya, texnologiya va hatto adabiyot kabi fanlarga integratsiyalashgan holda o'tiladi². Bundan tashqari, amaliy mashg'ulotlar — maktab bog'larida ishlash, chiqindilarni saralash, suv va elektr energiyasi sarfini nazorat qilish kabi faoliyatlar orqali o'quvchilarning ekologik madaniyati yuksaltiriladi.

Yaponiya ta'lim vazirligi tomonidan 2002-yildan boshlab “Barqaror rivojlanish uchun ta'lim (ESD)” dasturi joriy etilgan bo'lib, bu orqali o'quvchilarda ekologik, iqtisodiy va ijtimoiy muammolarni kompleks tarzda tushunish ko'nikmalari shakllantiriladi. UNESCO bu tajribani yuqori baholab, Yaponiyani global ESD markazi sifatida tan olgan³.

Yaponiyada ekologik ta'lim faqat maktablar bilan cheklanmaydi. Mahalliy hokimiyatlar, notijorat tashkilotlar va atrof-muhit agentliklari ham turli treninglar, seminarlar va amaliy mashg'ulotlar orqali aholi, ayniqsa yoshlarni ekologik muammolarga befarq bo'lmaslikka undaydi. Masalan, Tokioda har yili “Yashil haftalik” deb nomlangan ekologik marafon o'tkaziladi, unda o'quvchilar, talabalar va ota-onalar faol ishtirok etadilar⁴.

Yaponiyaning ekologik ta'limga bo'lgan yondashuvi uning amaliyotga

yo‘naltirilganligi, fanlararo integratsiyalanganligi va barqaror rivojlanish tamoyillariga asoslangani bilan ajralib turadi. Bu tajriba ko‘plab mamlakatlar, jumladan, O‘zbekiston uchun ham muhim model bo‘lishi mumkin.

Yaponiyada ekologik ta‘lim maktabgacha yoshdan boshlab amalga oshiriladi. Asosiy jihatlar quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

- **Integratsiyalashgan o‘qitish:** ekologik bilimlar turli fanlar orqali (biologiya, geografiya, jamiyatshunoslik) singdiriladi.

- **Amaliy faoliyatga urg‘u:** o‘quvchilar bog‘ va parklarni parvarish qilish, chiqindilarni ajratish, suvni tejash kabi amaliy ishlarni bajaradilar.

- **Mahalliy ekologik muammolarni hal qilish:** har bir hududda mavjud ekologik muammolar o‘rganiladi va ularni bartaraf etish bo‘yicha o‘quv loyihalari amalga oshiriladi.

- **Tashkiliy tizim:** Yaponiyada Maktab Ekologik Kengashlari, eko-klublar va davlat hamda nodavlat tashkilotlar hamkorlikda ishlaydi.

2. Ekologik madaniyat tushunchasi va uning tarkibiy qismlari

Ekologik madaniyat quyidagi elementlardan iborat:

- **Ekologik bilimlar:** tabiat qonuniyatlari, atrof-muhit muammolari haqida aniq tushunchalarning mavjudligi;

- **Ekologik hissiyotlar:** tabiatga mehr, mas‘uliyat hissi;

- **Ekologik xatti-harakatlar:** chiqindilarni kamaytirish, energiya tejash, yashil hayot tarzini qo‘llab-quvvatlash.

Yaponiya tajribasidan ko‘rinib turibdiki, ekologik madaniyat faqat nazariy bilim emas, balki har kuni amal qilinadigan odat va qadriyatga aylanishi lozim.

3. O‘zbekistonda ekologik ta‘lim holati va muammolari

O‘zbekistonda ham so‘nggi yillarda ekologik ta‘limga e‘tibor ortmoqda. 2019-yilda Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish davlat qo‘mitasi qayta tashkil qilindi. 2021-yilda esa "Yashil maktab" loyihasi yo‘lga qo‘yildi. Shunga qaramay, qator muammolar saqlanib qolmoqda:

- O‘quv dasturlarida ekologik mavzular cheklangan;

- Amaliy mashg‘ulotlar yetarli emas;

- Pedagoglarning ekologik saviyasi past;

- Ekologik tarbiya faqat dars bilan cheklanib qolmoqda.

4. Yaponiya tajribasini O‘zbekiston ta‘lim tizimida qo‘llash imkoniyatlari

Yaponiya tajribasini O‘zbekistonga moslashtirish uchun quyidagi choralarni ko‘rish mumkin:

- **Integratsiyalashgan darslar yaratish:** ekologik bilimlarni biologiya, geografiya, texnologiya va tarix fanlari bilan uyg‘unlashtirish;

- **Amaliy loyihalar joriy etish:** maktablarda chiqindi saralash, suvni tejash, daraxt ekish kabi faoliyatlarni doimiy qilish;

• **Mahalliy ekologik muammolarni o'rganish:** o'quvchilar o'z yashash joyidagi ekologik holatni kuzatish va takliflar ishlab chiqishsin;

• **Ota-onalar ishtirokini kengaytirish:** oilaviy ekologik tadbirlar tashkil etish;

• **Ekologik klublar va kengashlar tuzish:** har bir maktabda bolalar ekologik faoliyat bilan muntazam shug'ullanishi uchun sharoit yaratish.

5. Raqamli texnologiyalarning roli

Yaponiyada ekologik ta'limda IT texnologiyalar keng qo'llaniladi. Virtual laboratoriyalar, interaktiv darsliklar, mobil ilovalar orqali bolalar ekologik bilimlarni qiziqarli tarzda egallaydilar.

O'zbekistonda ham ushbu texnologiyalarni keng joriy qilish, masalan, "Eko-o'yinlar", "Virtual tabiat muzeyi" kabi interaktiv platformalarni yaratish lozim.

Xulosa

Yaponiya tajribasi ko'rsatadiki, ekologik madaniyatni shakllantirish doimiy, tizimli va amaliy ishlar orqali amalga oshiriladi. O'zbekistonda ham ta'lim tizimi orqali ekologik ongni yuksaltirish uchun katta imkoniyatlar mavjud. Asosiy shart – bu borada o'qituvchilarni tayyorlash, o'quvchilarni amaliy ishga jalb etish, oila va jamiyatni bu jarayonga jalb qilishdir.

Yaponiya tajribasidan foydalanish, uni O'zbekistonning milliy an'analari, madaniyati va ijtimoiy sharoitlariga moslashtirish orqali ekologik madaniyatli jamiyatga asos solish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ministry of the Environment, Japan. (1993). Basic Environment Law. Retrieved from <https://www.env.go.jp/en/laws/policy/basic/>
2. Nomura, K., & Abe, O. (2010). Education for Sustainable Development in Japan. *Journal of Education for Sustainable Development*, 4(2), 133-141.
3. UNESCO (2014). UNESCO Roadmap for Implementing the Global Action Programme on Education for Sustainable Development. Retrieved from <https://unesdoc.unesco.org/>
4. Tokyo Metropolitan Government. (2020). Tokyo Green Plan. Retrieved from <https://www.kankyo.metro.tokyo.lg.jp/>
5. Tokunaga, M. (2015). *Environmental Education in Japan: Approaches and Practices*. Tokyo University Press.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Atrof-muhitni muhofaza qilish va ekologik xavfsizlikni ta'minlash to'g'risida"gi qarori, 2022-yil.
7. UNESCO (2020). *Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives*.
8. Karimova, D. (2021). "O'zbekistonda ekologik tarbiya muammolari va istiqbollari". *O'zDJTU ilmiy axboroti*.
9. Yaponiyada ekologik ta'limga oid rasmiy hujjatlar (MEXT, Japan Ministry of Education, 2023).
10. Qurbonov, R. (2022). "Yapon ta'lim tizimining ekologik madaniyatni shakllantirishdagi o'rni". *Ilm va taraqqiyot*.